

Een uitgave van de vereniging tot instandhouding en uitbreiding der Zaanlandse oudheidkundige verzameling Jacob Honig Jansz. Jr.

SAMEN STERK ZIJN

Met 2012 in zicht is het goed vooruit te kijken, maar ook om na te gaan in hoeverre het verleden aansluit op de toekomst.

Waar staan wij voor? Wij willen een 'levend' museum zijn dat dicht bij zijn publiek staat. In het afgelopen hebben we dat naar de praktijk vertaald door de aankoop van twee bijzondere, 18e eeuwse documenten over de walvisvaart.

En ons tuinbeeldje is - prachtig gerestaureerd - terug!

De Muzieksalon was weer het toneel voor prachtige concerten en het Kabinetje voor interessante tentoonstellingen, onder andere een hoogst actuele over het bezoek van Napoleon aan de Zaanstreek in 1811.

De organisatie-nieuwe-stijl krijgt duidelijker vorm. Daarbij is het organisatiehandboek een goede hulp. Maar misschien wel het belangrijkste: wij werken nu met een begroting die op onze activiteiten is gebaseerd. Dat maakt planmatig werken beter mogelijk.

Nu de toekomst: wij willen ons meer profileren voor het grote publiek. Daarvoor gaan we moderne middelen inzetten, zoals de 'social media'. En het foldermateriaal is vernieuwd. We gaan ook actief inspelen op de actualiteit. Voor 2012 denk ik dan aan '200 jaar stadsrechten Zaandam'.

Daarbij zoeken we steun op twee fronten: wij gaan actief werken aan vergroting van onze Vriendenkring en aan uitbreiding van onze groep enthousiaste gastvrouwen en -heren.

U merkt: betrokkenheid op alle niveaus is het kernbegrip binnen onze organisatie.

En samenwerking: tussen de vrijwilligers 'binnenshuis', maar ook daarbuiten met de instanties om ons heen. Samen sterk zijn!

Ik wens u voor 2012, mede namens mijn collega's in het HBH-bestuur, veel geluk en een goede gezondheid.

Jan Nieuwhoff, voorzitter

Het Honig Breethuis wenst u genoeglijke feestdagen en een voorspoedig Nieuwjaar

HET TUINBEELDJE GERESTAUREERD: EEN HEER VAN STAND IN TERRACOTTA

Op de Algemene Ledenvergadering van 21 november jongstleden kon het gerestaureerde tuinbeeldje in aanwezigheid van Jan Goezinne worden onthuld. Het 18e eeuwse gepolychromeerde terracotta beeldje stelt een koopman voor met driekantensteek, pandjesjas en kuitbroek en een Goudse pijp in de rechterhand. Op 28 oktober keerde het bekende tuinbeeldje reeds terug naar zijn standplaats achter het Honig Breethuis. Geassisteerd door bestuurslid Erik Van der Toorn Vrijthoff en gadeslagen door collectiebeheerder Inge Commandeur werd het beeldje door medewerkers van restauratieatelier Art Conservation weer op de hardstenen sokkel geplaatst.

HERKOMST

Voor de verplaatsing naar het Honig Breethuis was ons tuinbeeldje te vinden in de tuin van het pand aan de Stationsstraat 45 te Koog aan de Zaan. Tussen 1845 en 1887 heeft het gestaan in de tuin van het huis van **Klaas Cornelisz. Honig** in de Dubbele Buurt 10-12. In 1874 is het tentoongesteld op een de expositie van Zaanse oudheden en afgebeeld in de publicatie 'Zeden en gebruiken aan de Zaanstreek'. Klaas Honig was de oudste zoon van de oliëfabriekur Cornelis Cz. Honig en Aagje Cornelisd. Breet. De portretten van dit gezin hangen in de Zaankamer van het Honig Breethuis. Klaas Cz. Honig was bovendien een achterkleinkind van Gerrit Caeskoper Honigzoon. Bert Koene behandelt het beeldje in zijn recente publicatie over de Zaanse koopmansfamilie Caeskoper. Volgens de overlevering zou het beeldje Gerrit Caeskoper Honigzoon (1718-1778)

voorstellen, die het pand met tuin in de Dubbele Buurt 10-12 erfde in 1749. Dit huis is in 1938 verplaatst naar het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem.

DE VIJF ZINNEN

Op de lithografie uit 1874 (zie Nieuwsbrief nr. 21) staat het beeldje opgesteld in een kralentuin, omgeven door vijf andere beeldjes. Het is onbekend of deze opstelling gebaseerd is op artistieke vrijheid dan wel op een daadwerkelijke situatie. De vijf omringende beeldjes uit deze prent zijn bewaard gebleven in de collectie van het Molenmuseum te Koog aan de Zaan.

Deze beeldjes zouden de vijf zintuigen voorstellen. Indien de beeldjes oorspronkelijk waren opgesteld rond het tuinbeeldje van Honig, dringt de vraag op wat dit centrale beeldje zou kunnen voorstellen.

RESTAURATIE

De restauratie kwam voort uit het voornemen de sokkel te restaureren. Bij de verplaatsing naar het restauratieatelier viel het beeldje uiteen. Het schade-rapport wees uit dat het beeldje uit twee delen bestond en er meerdere geïmproviseerde reparaties aan waren verricht, die de algehele conditie niet ten goede waren gekomen. Bij eerdere reparaties bleken breuken gehecht met ijzerdraad. Deze hechtingen zijn bij de recente restauratie verwijderd en de breuken deugdelijk gerepareerd. Het later toegevoegde vulmateriaal is bij de restauratie verwijderd. De ijzeren armatuur is gehandhaafd, maar geïmpregneerd met een middel om verdere roestvorming te voorkomen. Tijdens de restauratie zijn oude lijm-

resten van eerdere reparaties verwijderd en brokstukken opnieuw deugdelijk verlijmd. Beschadigde delen zoals de rechterhand zijn met terracottamortel gereconstrueerd. De modellering heeft een harmonieus resultaat opgeleverd.

KLEURSTELLING

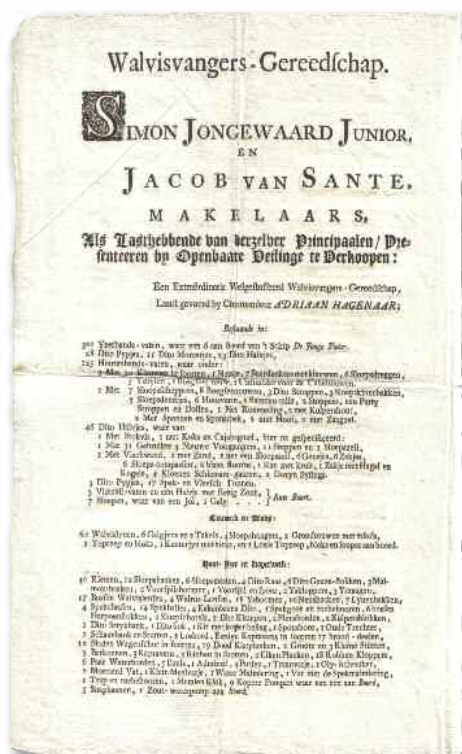
Tijdens de restauratie is tevens onderzoek verricht naar de oorspronkelijke polychromering. Hoewel het niet is uitgesloten dat het beeldje in de 18de eeuw oorspronkelijk opgepolychromeerd was, is voor de restauratie gekozen voor reconstructie van de oudste kleurstelling die is aangetroffen. De kleur van het gezicht en het hemd behoeften slechts te worden geretoucheerd. Ook de beschadigde sokkel is met terracottamortel gereconstrueerd en verstevigd. Het resultaat van de restauratie door het restauratieatelier Art Conservation mag gezien worden. De conditie van het tuinbeeldje is dankzij de ingrijpende restauratie aanmerkelijk verbeterd. Als opdrachtgever is de Vereniging tot instandhouding en uitbreiding van de Oudheidkundige verzameling 'Jacob Honig Jansz. Jr.' zeer content met het resultaat. Naar alle waarschijnlijkheid kan het beeldje weer jaren mee!

PvL (met dank aan Rita van de Wiel)

NIEUWE AANWINST: WALVISVANGERS-INVENTARISSEN

Eind 18e eeuw leek de klad te komen in de walvisvaart. Complete scheepsuitrustingen kwamen onder de hamer, zoals op 3 november 1792 en 25 oktober 1794 bij Logement Den Otter te Westzaandam. Mogelijk stamt de inventaris uit 1792 uit het schip 'De Jager'. Dit schip wordt namelijk genoemd als verblijfplaats van een hoeveelheid koksgoed. De laatste voerende commandeur was Cornelis Rieckels. Als verblijfplaats van zes van de 301 zogeheten Yzerbrandsvaten uit de inventaris van 1794 wordt het schip 'De Jonge Pieter' genoemd. De laatst voerende commandeur van de tweede inventaris was Adriaan Hagenaar. De uitrustingen zijn aangekondigd als veilingbiljet door makelaars Simon Jongewaard en Jacob van Sante en gedrukt bij de Zaanammer drukker H.J. de Roode dan wel de weduwe de Roode en zoon.

Afgelopen jaar kon onze vereniging – getipt door erelid Hans Pielkenrood – de beide antiquarische veilingannonces in de wacht slepen. De documenten op handgeschept papier, formaat ca. 33 x 41 cm, zijn uniek voor de Zaanstreek. Op de tweede veiling-

Walvisbot aan de gevel van het Honig Breethuis (archieffoto, GAZ)

brief vallen twee watermerken te onderscheiden, bestaande uit een kroon en een posthoorn, die mogelijk in verband kunnen worden gebracht met papierfabriek J. Honig en Zoonen. Het gemeentearchief Zaanstad beschikt slechts over één vergelijkbare Amsterdamse tegenhanger uit 1808, terwijl het Rijper Museum het Houten Huis een exemplaar bezit met Rijper adres. De veilingbiljetten bevatten een schat aan informatie over waaruit de uitrusting van een walvisvaarder in dit tijdperk bestond.

De meeste inventarisstukken behoren tot de tuigage, tonnen, harpoenen, haken, bijlen en messen voor de walvisvangst en verwerking aan boord. Hiertoe behoren ook de sloepen (resp. 6 en 7 stuks). Tot de meest kostbare voorwerpen zullen de Octant, de Verrekijker, de Metalen Klok, de Sloeps-compassen (resp. 7 en 6 stuks) en het Hang-Compas hebben behoord. Voor wie de Kruithoorns en het Zakje met Hagel en Kogels bedoeld waren, blijft gissen. Onder het Hout, IJzer en Koperwerk worden o.m. ook 19 Dood Kistplanken opgevoerd. Klaarblijkelijk vond niet ieder bemanningslid dat de tocht met de dood moest bekopen een zeemansgraf. Voor de zielzorg dienden ongetwijfeld de Psalmboekjes en het werk 'Christelyke Zeevaard'.

Als 'Vitual' worden Hard Brood, Gort, Witte erweten, Grauwe Dito, Vleesch, Spek, Geele en Witte Kaazen genoemd. Afgaande op het keukengerij binnen de inventaris werd er aan boord tevens pannekoeken en stokvis genuttigd en werd het voedsel op smaak gebracht met peper, zout, stroop,

mosterd, olie en azijn. Als dranken werden vers water, melk, bier geschonken, maar tevens wijn, koffie en thee. Welke van deze spijsen en dranken slechts waren voorbehouden voor de kapitein valt niet op te maken. Ook werd er aan boord gerookt dan wel gepruimd, gezien Tabaks-convoiren, de Tabaksdoos en Quispedoren. Wat betreft serviesgoed vermeldt de inventaris o.m. 16 Kopjes en 5 Schoteltjes Porcelain, Delftsche Schotels en Saxisch Porcelain.

De goederen waren opgeslagen in het pakhuis 't Stad-huis van Amsteldam van Lode-wijk Scholten, Mr. Kuiper te Westzaandam op 't Haringpad, het pakhuis van 'Simon Claasz. Bes aan den Hoogendyk, tusschen Westzaan & Westzaandam, even bewesten de Veerzaagmolen' en Pakhuis De Zeerob te Westzaan aan de Overtoom. De makelaar van de eerste veiling was Simon Jongewaard Junior, bij de tweede veiling werd hij terzijde gestaan door Jacob Swarte.

Tot de laatste Zaanse aandeelhouders in de walvisrederij behoort de koopman en olie-fabrikant Cornelis Claas Honig (1773-1845). In 1793 huwde hij Aagje Cornelis Breet (1772-1830); een bruiloft die maar liefst drie dagen duurde.

PvL

Walvisbotten in de tuin van het Honig Breethuis (archieffoto, GAZ)

De ZOV collectie bevat ook een grote hoeveelheid historisch fotomateriaal. Dit bevindt zich bij het Gemeentearchief Zaanstad. Hierbij een kleine selectie met een terugblik op 100 jaar geleden.

BEELDJOURNAAL ANNO 1911

2 MEI: ONTHULLING STANDBEELD CZAAR PETER

Een eeuw na het bezoek van Napoleon aan het Czaar Peterhuisje werd op de Dam in Zaandam het standbeeld van de grote tsaar onthuld. Het beeld, vervaardigd door Leopold Bernstamm, was een geschenk van de laatste Russische tsaar Nicolaas II. Het voetstuk is vervaardigd van Frans graniet. In 1996 is, ter gelegenheid van de opening van het Czaar Peterjaar welke in Zaandam plaatsvond, een afgietsel van het beeld getourneerd aan Rusland.

2100047 (ZOV/GAZ)

15 JUNI: DEMONSTRATIE VROUWENKIESRECHT

Op 15 juli 1911 demonstreerden dames van de afdeling Zaandam van de 'Vereniging voor Vrouwenkiesrecht' op de kop van de Gedempte Gracht.

2100381 (ZOV/GAZ)

9/10 JULI: BRAND AAN DE DAM:

Elf panden uitgebrand, Zes doden. In de zondagnacht van 9 op 10 juli wordt er een zeer grote brand aan de Dam te Zaandam. Het café van Hey verbrandt en zes personen komen in de vlammen om. Behalve de heer Hey kwamen zijn 44-jarige echtgenote, zijn drie dochters van 13, 11 en 9 en zijn zoontje van 6 om het leven. Twee zoons bleken naderhand aan de catastrofe te zijn ontkomen, doordat zij samen de Wormerveerse kermis bezochten. Behalve Café 'De Nieuwe Beurs' brandden banketbakkerij Joh. A. Dil, IJzerwarenhandel Perk, Hotel 'Het Wapen van Amsterdam' en Café Hessels volledig uit. De broodwinkel van Fonteyn, sigarenwinkel Abbestee, de winkel van Singer, het Maastrichts Bierhuis en de bovenwoningen worden zwaar beschadigd. Behalve de bluswerkzaamheden is ook de uitvaart van de familie van Hey op foto vastgelegd.

2205205 (GAZ)

41.08778 (ZOV/GAZ)

15 JULI: OPENING VAN DE NIEUWE ZEEHAVEN

De nieuwe Zeehaven van Zaandam wordt op 15 juli 1911 officieel geopend.

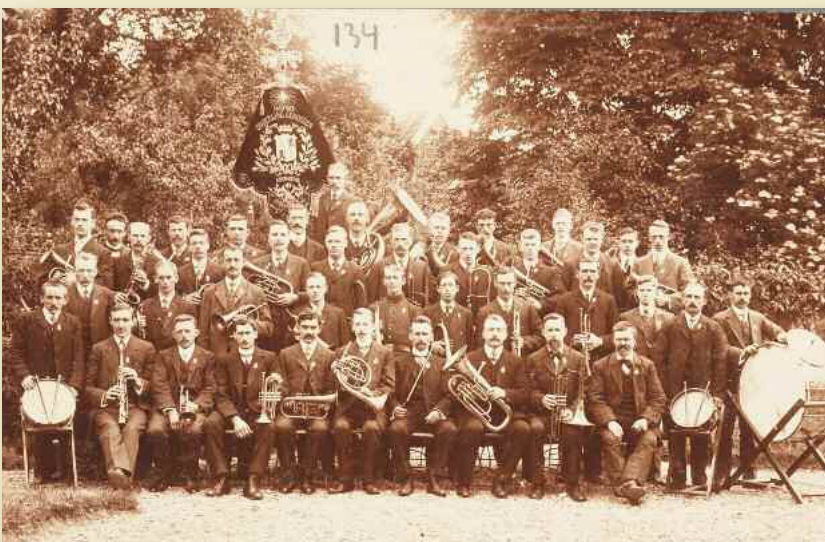
In 1911 verscheen ook het fotoboek 'De Zaaansche handel en nijverheid', waarin 69 bedrijven werden gedocumenteerd. Cacao De Zaan werd in 1911 opgericht. Wessanen & Laan te Wormerveer bouwden in hetzelfde jaar de Silo 'Rusland'.

4103638 (ZOV/GAZ)

19 SEPTEMBER: OFFICIELE INGEBRUIKNAME LADDERWAGEN

De Vrijwillige Brandweer neemt op 19 september 1911 officieel een ladderwagen in gebruik. Voor het Gemeentehuis te Zaandam wordt het materieel feestelijk gedemonstreerd. De hoogte van de ladderwagen was 14.00 meter. De kosten bedroegen fl. 750,00. De grote brand van juli dat jaar zal de investering hebben gerechtvaardigd.

25_094_05754 (ZOV/GAZ)

15-JARIG BESTAAN VAN FANFARE ONDERLING GENOEGEN

In 1911 vierde fanfare 'Onderling Genoegen' in Wormerveer haar 15-jarig bestaan. Dirigent was de heer G. Schaar. Bij het 10-jarig bestaan in 1906 waren onder anderen B. van der Stroom, H. de Wit, G. Krijgsmann en Jacob Buntsma lid. J. van der Laan was lid van verdienste.

Deze foto's zijn te bekijken en te bestellen via de vernieuwde beeldbank van het Gemeentearchief Zaanstad (<http://zaanstad.pictura-dp.nl>)

DE BRIEVEN VAN MAARTJE AAN.....

Zaandijk, september 1836.

Hallo allemaal,

Mijn naam is Maartje, Maartje Jacobs (dochter) Breet en ik ben het jongere zusje van Cornelis Jacobs (zoon) en Jan Breet.

Grietje en Hagje zijn mijn oudere zusjes.

Mijn vader heet Jacob Corneliszoon Breet en is papiermaker van zijn beroep.

Hij gaat altijd op stap (met de boot of met de koets) om dat papier ook te verkopen.

Mijn moeder Grietje is overdag gewoon thuis. Ze leest en breidt veel. Voor het schoonmaken van het huis, het koken van ons eten en het wassen van onze vieze kleren, daar hebben we twee dienstbodes voor in huis. Zij slapen ook bij ons.

Oh, en we hebben binnenkort een groot feest. Mijn broer Jan gaat trouwen met mijn nichtje Maartje.

Groetjes,
Maartje Jacobsd. Breet

Zo luidt de inhoud van één van de brieven uit het nieuwe educatieve project "De brieven van Maartje aan...", opgezet voor leerlingen uit de middenbouw van de basisschool. Het project beleeft op 15 februari zijn première, wanneer de eerste van de acht schoolgroepen die zich hiervoor al hebben ingeschreven, aanklopt bij het Honig Breethuis. Papier en kleding vormen de belangrijkste ingrediënten voor dit erfgoedproject in het kader van het cultuurmenu 2011/2012. Het fijne papierknipwerk uit die tijd lijkt net op kantwerk en de kleurige bloemmotieven op sitsen lappen keren terug op sitspapier. Papier en kleding komen ook samen in de voorbereidingen van een bruiloft uit 1837...

Dat Maartje prachtig kon schrijven bleek al uit de verjaarswens aan haar grootmoeder uit 1817. In dat jaar werd ze ook met haar familie in hun zondagse kleren geportretteerd door Wijnand Esser. Maartje is dan tien jaar. Op 6 augustus 1837

trouwt haar jongere broer Jan met zijn nichtje en naamgenootje van Maartje. Zelf is Maartje vijf jaar eerder getrouwd met Willem Honigh met wie ze inmiddels al twee dochtertjes heeft gekregen. Er zullen er nog meerdere volgen. Ze weet dus precies wat er allemaal bij zo'n bruiloft komt kijken. Er moeten uitnodigingen worden verzonden en liedjes ingestudeerd en een bruidstaart gebakken. Het meeste kijkt Maartje toch uit naar de mooie bruidsjurk, waarmee ze haar nichtje en toekomstig schoonzusje helpt uitzoeken. En dan zijn er natuurlijk ook nog de jurkjes voor de bruidsisjes!

De leerlingen krijgen de gelegenheid zelf mee te helpen ontwerpen door het maken van een papieren pop met verstelbare armen. Wordt het een bloemetjesjurk of een jurk met een streepje? Met korte of lange mouwen? Met een kanten kraag of een kleurige omslagdoek? Of een paar mooie strikken en linten? De jonge ontwer-

pertjes mogen zich naar hartenlust uitleven. Daarvoor verandert het Weefhuis in een echt modeatelier. In het Honig Breethuis komen de deelnemertjes vervolgens van alles aan de weet over het reilen en zeilen in het ouderlijk huis van de aanstaande bruidegom. Hier maken ze ook kennis met de ouders van Jan en Maartje en de trouwe dienstbode Guurtje, die alles voor de bruiloft in orde brengen.

WILLEM EN MAARTJE HONIGH-BREET

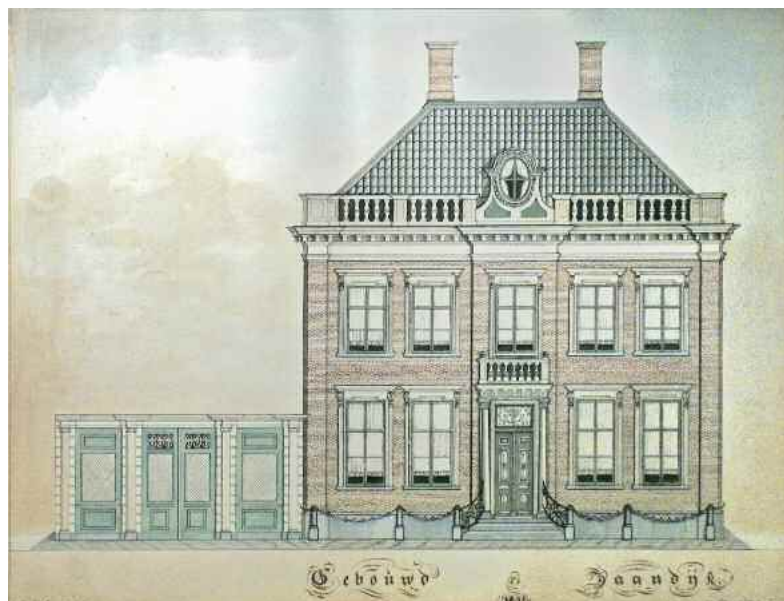
Maartje Honigh-Breet (1807-1885)
Foto: Breebaart, Zaandijk
[Coll. Stg. Familiearchief Honig]

De jongste dochter van Jacob en Grietje Breet-de Jager was Maartje Jacobsd. Breet. Maartje werd te Zaandijk geboren op 5 september 1807. Zij huwde op 16 september 1832 de oliefabrikant Willem Adrianus Honigh (1809-1871), koopman en oliefabrikant te Zaandijk met de molens de Roggebloem, de Ezel en De Vliet. Het echtpaar kreeg maar liefst zeven kinderen: Geertje (*1833), Grietje (*1835), Trijntje (*1838), Aagje (*1840), Maartje (*1842), Jacob (*1844) en Wilhelmina (*1850). Het gezin woonde sedert 1866 in het 'Groote Huis' aan de Lagedijk 146. Dit pand werd gebouwd in 1831 voor de Zaandijker verfmaler Cornelis Kuyper. In het archief van de Stichting Familie archief Honig zijn portretfoto's bewaard gebleven van het echtpaar Honigh-Breet. Daarnaast is er een boedelbeschrijving bekend, die is opgemaakt bij het overlijden van Maartje op 5 maart 1885. Maartje en haar man liggen begraven op de Zaandijker begraafplaats onder zerk nummer 44.

Twee dochters van Maartje en Willem Honigh trouwden met een Honig. Te weten: Trijntje Willems Honigh (1838-1911), gehuwd met de olieslager Hendrik Klaasz. Honig (1840-1891), en Aagje Willems Honigh (1840-1901), die huwde met Jan Cornelisz. Honig (1840-1925), papierfabrikant met molen 'Het Fortuin'. Uit dit huwelijk werd dochtertje Maartje Jans Honig (1865-1944) geboren, de latere echtgenote van Teunis Crok Jansz. (1866-1922).

Willem Adr. Honigh (1809-1871)
Foto: Breebaart, Zaandijk
[Coll. Stg. Familiearchief Honig]

Rechtsboven: 'Het Groote Huis', gebouwd 1831
[Collectie ZOV/ZM]

Rechtsonder: achterzijde van 'Het Groote Huis' in wintertooi
(Foto: A. Latenstein) [Collectie ZOV/GAZ]

ANNO 1811

De eerste Zaanse burgemeesters

Tot 1811 maakten Koog, Zaandijk en West-Zaandam bestuurlijk deel uit van de Banne Westzaan(den). Met het samengaan van Oost- en Westzaandam werd H.C. Goebel de eerste maire van de nieuwe gemeente, waar toentertijd een geselpaal met schavot werd opgericht om de wet te kunnen handhaven.

Als eerste maire van Zaandijk werd Dirk IJff Cornelisz aangesteld. Evert Cornelisz. Smit (1774-1843) werd benoemd als eerste maire van Koog. Zaandijk telde in 1811 1573 inwoners. Van de 224 volwassen mannen waren er acht werkzaam in de papier-nijverheid, terwijl er in Koog maar liefst 43 van de 422 volwassen mannen in deze be-drijfstak hun brood verdienden. Maire Smit was gehuwd met Trijntje Honig (1774-1823) bij wie hij drie zoons kreeg. De oudste zoon, Cornelis Smit (1799-1880) was eigenaar van Plantage 't Merveille in Suriname.

Als eerste maire van Assendelft werd Willem Smit aangesteld, die in functie bleef tot 1844. In Krommenie trad Jacobus Alberti als maire aan. Hij vervulde deze taak tot 1814. Westzaan kreeg Simon Simonides Jongewaard als eerste maire tot 1817, terwijl Cornelis Simonsz Prins tussen 1811 en 1843 het ambt van maire van Wormerveer be-bleedde.

Portret van burgemeester Evert Cz. Smit

Sinds kort zijn in het huis nieuwe ansichtkaarten te koop, in een set van 10 voor €5.- of 60 ct per stuk. Bijgaand een overzicht van de beschikbare afbeeldingen.

AGENDA

EXPOSITIE ROMEINSGLAS TOT 30 JANUARI

15 JANUARI, 16.00 UUR:
KAMERCONCERT DOOR CELLOKWARTET JULIUS KLENGEL

24 FEBRUARI, 20.00 UUR, 25 EN 26 FEBRUARI, 16.00 UUR:
PIANOFORTEFESTIVAL KANAKO & FRIENDS, ZANG, PIANOFORTE VIER HANDEN, SOLO

18 MAART, 15.00 UUR:
NGO HONG QUANG, VIETNAMESE MUZIEK MET THEECEREMONIE

RESERVEREN BIJ VOORKEUR VIA: WWW.HONIGBREETHUIS.NL/RESERVERINGSFORMULIER.HTM

COLOFON

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de Vereniging tot instandhouding en uitbreiding van de Zaan-landsche Oudheidkundige Verzameling Jacob Honig Jsz. Jr. en heeft als doel de band tussen de vereniging, het Honig Breethuis en de leden te behouden en te versterken.

Redactie: Wijke van Ritbergen, Wietske van Soest, Klaas Doorgeest, Pier van Leeuwen
Vormgeving: Ruud van Ritbergen
Beeldmateriaal: Gemeente Archief Zaanstad, Ruud van Ritbergen e.a.
Drukwerk: Drukkerij De Top

Honig Breethuis,
Lagedijk 80,
1544 BJ Zaandijk
Tel. 075-6217626

E-mail: info@honigbreethuis.nl

Website: www.honigbreethuis.nl

Open: december – april openingstijden
don. t/m zon. 13.00 - 16.00 uur

Afspraken voor arrangementen en ontvangsten tijdens openingsuren bij het Honig Breethuis.

C & I HONIG
PAPIERFABRIKEURS
1709 - 1879

